

Parantava tee, imperialistinen Coca-Cola: Vuosituhansien juomat

Merja Sillanpää

Tom Standage: *Kuusi lasillista historiaa (A History of World in 6 Glasses)*. Suomentanut Jaana Iso-Markku. Edita 2006. 285 s.

Ihminen on juomasta riippuvainen, sillä jano tappaa nopeammin kuin nälkä. Makean veden saatavuus on vaikuttanut huomattavasti ihmislajin kehitykseen. Samaten pilaantunut vesi muodostui ongelmaksi ensimmäisissä kaupungeissa ja on edelleen tänä päivänä globaali ongelma. Puhtaan juomaveden puute tappaa erityisesti kehitysmaissa. Seuraava suuri sota voikin joutua vedestä!

The Guardianissa ja *The Economistissa* vaikuttaneen Tom Standagen *Kuusi lasillista historiaa* käsittelee oluen, viinin, viinan, kahvin, teen ja Coca-Colan historiaa. Kirjassa historia jaetaan juomien mukaan eri aikakausiin perinteisen kivikausi-, pronssikausi- ja rautakausijaottelun sijasta. Jaottelu on keinotekoinen. Rauta syrjäytti pronssin ylivoimaisena materiaalina, mutta kahvin ei voida sanoa syrjäyttäneen teetä. Eri juomat on keksitty eri aikoina tai ne ovat tulleet länsimaisen kulttuurin saataville tiettyinä aikoina. Kaikki juomat ovat edelleen voimissaan, mutta niiden suosituimmuus vaihtelee eri kulttuureissa ja sosiaaliryhmissä.

Kirjan idea ja lähtökohta on mainio. Kirjoittajan ei olisi tarvinnut lähteä lupailemaan liikoja. Kirjassa käsitellään kuutta eri juomaa siitä lähtien, kun niiden tiedetään syntyneen, ja niiden taloudellista, kansanterveydellistä ja poliittista vaikutusta maailmassa. Pääpaino on antiikin sivistyneen maailman lisäksi Euroopassa ja Amerikassa.

Olut ja viini

Olutta ja viiniä käsittelevät luvut ovat osittain luettelomaista ja puuduttavaa luettavaa. Vuosituhansien mittaisten ajanjaksojen käsitteleminen muutamassa sivussa ei ole helppoa. Silti sieltä löytyi mielenkiintoisia asioita. Sekä olut että viini valmistuvat luonnollisen käymisen seurauksena ja molemmat tuotteet ovat todennäköisesti syntyneet sattumalta. Niiden humalluttava vaikutus puolestaan on tuonut molemmille juomil-

le jumalallisen luonteen, minkä vuoksi juomilla on ollut merkittävä vaikutus uskonnollisissa seremonioissa. Olut ja viini olivat myös merkittäviä juomia varhaisten kaupunkien asukkaille. Vesi pilaantui helposti, minkä vuoksi nämä juomat tarjosivat turvallisemman vaihtoehdon. Tästä oivalluksesta voi myös saada perspektiiviä varhaiseen Suomen historiaan. Keskiaikaisen sotilaiden valtavia päivittäisiä olutannoksia on ihmetelty, ja kuva historiallisesta juoppouden aikakaudesta on ollut helppo synnyttää. Kuitenkin tiiviissä ihmisjoukoissa veden pilaantumisongelmat ovat lisääntyneet, minkä vuoksi oluesta tuli turvallinen juoma. Sitä paitsi tavallinen arkiolut oli todennäköisesti suurin piirtein kotikaljan vahvuista.

Viina ja muut terveysvaikutteiset juomat

Viinasta lähtien teksti muuttuu vetävämmäksi ja kirjaa luki mielellään. Kirjassa oli muutamia mielenkiintoisia oivalluksia ja havaintoja. Esimerkiksi viinin yläluokkainen luonne. Olen pitkään miettinyt, miksi viiniä on Suomessa pidetty ja pidetään vielä kai edelleenkin hienostelijoiden juomana. Viini on kuitenkin alkuperältään maataloustuote siinä missä mansikkamehukin. Viinin yläluokkainen luonne ei kuitenkaan rajoitu vain Suomeen. Standage vertailee hauskaasti roomalaisia symposioneita esikaupunkien päivälliskutsuihin, joissa viini yhdistyy ruokaan ja aihepiireiltään tarkasti normitettuun sivistyneeseen keskusteluun.

Mielenkiintoista on myös se, että miltei jokaista juomaa on pidetty myös lääkkeenä sen levitessä ensisijamuksina uudessa kulttuurissa. Samaten niiden käyttö on pyritty kieltämään tai ainakin juomaa on yritetty rajoittaa, kun siitä on tullut liian suosittu. Tyypillinen rajoittamisen muoto on ollut juoman leimaaminen vaaralliseksi. Englantilaiset naiset valittivat 1600-luvulla miestensä tulevan hedelmättömiksi runsaan kahvinjuonnin vuoksi ja Ranskassa pelättiin Coca-Colalla olevan saman vaikutuksen toisen maailmansodan jälkeen. Poliitiikka ja uskonto ovat myös säädelleet eri juomien nousua suosittuun asemaan.

Kahviloista muodostui 1600-luvun Lontoossa sosiaalisen, poliittisen ja kaupallisen elämän kannalta tärkeitä. Kahvilasta alkoi myös Lontoon pörssin kehitys. Samoin Ranskan vallankumous alkoi kahviloista, joissa erilaiset ihmiset saattoivat vapaasti kokoontua ja keskustella poliitikasta.

Kieltämättä hymyilytti, kun Standage väitti nykyisen kahvikulttuurin keskuksiksi Starbucks-kahvilaketjun kotikaupunkia Seattlea. Starbucksista tulee ainakin minulle mieleen Manhattanilla pahvimuki kädessään toimistoonsa kiirehtivä valkokaulustyöntekijä. Juostessa pahvimukista nautittava kahvi tietysti on oma alakulttuurinsa, mutta jos minut herättäisiin keskellä yötä ja alettaisiin kysellä kahvikulttuurista, en ensimmäiseksi sanoisi Starbucks.

Yksi mielenkiintoisimmista havainnoista oli teen vaikutus britti-imperiumin syntyyn 1700-luvulla. Pilaantuneen veden tuomat terveysongelmat ovat olleet ja ovat edelleen suuressa osassa maailmaa ongelma väestön terveydelle. Kun britit alkoivat juoda kuumaan veteen keitettyä teetä, kuolleisuus väheni. Väestö saattoi pakkautua yhä tiiviimmin tehtaiden ympärille ilman sairastumisriskiä. Lapsikuolleisuus väheni, kun teen antibakteeriset fenolit kulkeutuivat imettävien äitien rintamaitoon.

Coca-Colan kehitystä patenttilääkkeestä yhdeksi maailman arvokkaimmista brändeistä on myös mielenkiintoista seurata. Moni yritys saa kadehtia Coca-Colan markkinointitaktiikkaa, mi-

ten se onnistui toisen maailmansodan aikana luomaan itsestään amerikkalaisen isänmaallisuuden symbolin. Coca-Colaa toimitettiin toisen maailmansodan aikana kaikkialla maailmassa taisteleville amerikkalaisjoukoille. Coca-Cola myös kärsi maineestaan amerikkalaisen imperiumin ikonina, ja niinpä sen kilpailija Pepsi pääsi livahtamaan islamilaisen maailman ja kommunististen maiden markkinoille.

Miten lie lähdepohjan laita

Kirja on kaiken kaikkiaan mukava lukea. Monta kertaa mietin kuitenkin, kuinka luotettavia kirjan tietyt tiedot ovat. Kirja käsittää yli 10 000 vuoden ajanjakson. Harva historioitsijakaan kykenee arvioimaan noin suuren ajanjakson lähdepohjan luotettavuutta. Varsinkin varhaisilta ajoilta on olemassa lukuisia ruoka- ja juomatarinoita, jotka saattavat olla totta tai sitten eivät. Jos kirjaa käyttää muuhunkin kuin viihtymiseen, jotkut tiedot kannattaa varmistaa muistakin lähteistä. Tom Standagella on tosin kirjassa hyvä lähdeluettelo ja hän kiittelee koko joukon asiantuntijoita, jotka ovat myötävaikuttaneet kirjan syntyyn.

Kuusi lasillista historiaa kannattaa lukea. Teos on parhaimmillaan viihdyttävä ja informatiivinen myös suomalaisen lukijan kannalta.

Kirjoittaja on filosofian tohtori ja Työtehoseuran tutkimus- ja kehittämispäällikkö 1.5.2007 alkaen.